

Відгук

офіційного опонента, кандидата історичних наук Володимира Станіславовича Марчука на дисертацію Віталія Олександровича Солов'я «Діяльність підпілля ОУН на центрально-східному Поділлі (1941-1953рр.)», подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України

Дедалі частіше проблематика українського визвольного руху 1940-1950-тих років стає об'єктом наукових досліджень молодих істориків. Очевидно це зумовлюється суспільним запитом на висвітлення теми, що протягом десятиліть перебувала під заборонаю, а також тим моментом, що саме молоді дослідники, позбавлені стереотипів минулого, готові взяти на себе відповідальність у відтворенні забутої історії. З урахуванням нової джерельної бази та методологічних підходів є необхідність переосмислення подій Другої світової війни як на всеукраїнському, так і на регіональному рівнях. Насамперед це стосується українського визвольного руху 40–50-х рр. ХХ ст. не лише у західному, але й центральному та східному регіонах держави. На теренах центрально-східного Поділля (тогочасні Кам'янець-Подільська та Вінницька області) в липні–серпні 1941 р. учасники похідних груп ОУН створили підґрунтя для формування Кам'янець-Подільського окружного та надрайонних проводів ОУН, розгортання збройної боротьби відділів Воєнної округи УПА № 02 “Богун”, згодом УПА-Південь.

Актуальність рецензованого дослідження викликана потребою комплексного узагальнення визвольного руху на Поділлі, який в складних соціально-економічних і воєнно-політичних умовах продовжував боротьбу проти нацистського та радянського режимів, за незалежність України,

соборність її земель. Отже, можемо стверджувати, що робота є актуальною як у науковому, так і суспільно-політичному контексті.

Представлена до захисту робота складається із переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів (11 підрозділів), висновків, списку використаних джерел, додатків. Структура дисертації видається логічною і вмотивованою з огляду на характер визначених завдань, а проблемно-хронологічна композиція оптимально відповідає алгоритму розкриття теми. Автор розкрив військово-політичну діяльність похідних груп ОУН в 1941–1942 рр., висвітлив організаційну структуру, кадровий склад, основні напрями діяльності націоналістичного підпілля в роки нацистської окупації та післявоєнний час. Схвально, що дослідник звернув увагу на організацію рейдів відділів УПА з Волині та Тернопільщини в 1943–1946 рр., показав переговорний процес провідників ОУН і УПА з командуванням Кам'янець-Подільського партизанського з'єднання ім. Ф. Михайлова.

У «Вступі» автор дисертації обґрунтовує вибір теми дослідження та її актуальність з погляду сучасних тенденцій розвитку історичної науки. Мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження також добре обґрунтовані і повністю відповідають обраній проблематиці. Вибір хронологічних меж дисертації цілком логічний, він визначений часом діяльності підпілля ОУН на центрально-східному Поділлі – основного предмету дослідження. Не викликають жодних запитань і територіальні рамки, охоплюють територію центрально-східного (середньо-східного) Поділля (Кам'янець-Подільська, Вінницька та Тернопільські області, які входили до Подільського краю ОУН, територія якого відповідала тогочасному адміністративно-територіальному устрою УРСР. У вступній частині Віталій Олександрович також доволі переконливо визначив наукову новизну одержаних результатів і практичну значимість дисертаційного дослідження.

У першому розділі **“Історіографія проблеми, джерельна база, теоретико-методологічні засади дослідження”** проаналізовано стан

наукової розробки теми, зокрема української та зарубіжної історіографії, окреслено джерельну базу, теоретико-методологічні принципи дослідження. Здобувач продемонстрував глибоку обізнаність з історіографією проблеми. Виходячи з хронологічних рамок написання наукових праць з проблематики дослідження та методологічних підходів, використовуваних їх авторами, Віталій Олександрович пропонує розглянути науковий доробок за проблемно-хронологічним принципом, розділивши його на чотири групи: емігрантську, радянську, сучасну українську (після 1991 р.) та зарубіжну.

Звертає на себе увагу наукова добросовісність дисертанта, який використав для написання дисертації широку джерельну базу, основні структурні елементи якої визначені у другому підрозділі. Ґрунтовна, поглиблена пошукова робота дала можливість дисертанту виявити і залучити при написанні роботи значний масив раніше неопублікованих архівних документів з центральних та обласних архівосховищ (Галузевий державний архів Служби безпеки України, Архів Управління СБУ в Хмельницькій області, Архів Управління СБУ в Вінницькій області, Центральний державний архів вищих органів влади України, Держархів Вінницької області та Держархів Хмельницької областей та архів Центру дослідження визвольного руху у м. Львові).

Однак чомусь поза увагою здобувача залишилися документи, які зберігаються в фондах Центрального державного архіву громадських об'єднань України.

Доповнили джерельну базу дисертації збірники опублікованих документів і матеріалів, легальна україномовна преса окупаційного періоду, а також підпільні видання ОУН, а також спогади та мемуари учасників та очевидців подій.

Щодо методологічних засад дослідження, то автор зазначив, що в дослідницьку основу покладено принципи історизму, об'єктивності, достовірності, соціального підходу, багатофакторності, системності, а

дослідницький інструментарій включає кільканадцять загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціальних історичних методів дослідження.

Другий розділ дослідження **«Діяльність націоналістичного підпілля в роки нацистської окупації»** В. О. Соловей присвятив процесу створення похідних груп, діяльність оунівського підпілля, розбудову організаційної мережі в регіоні, а також організації перших бойових рейдів підрозділів УПА. У роботі встановлено, що оунівське підпілля розгорнуло свою діяльність на центрально-східному Поділлі з літа 1941 р., коли на територію Райхскомісаріату «Україна» були направлені перші похідні групи. Автор роботи звертає увагу, на те, що своїх прихильників на Поділлі намагалася здобути й ОУН (м), яка організувала похідну Другу (південну) групу в серпні 1941 р., що рухалася з Буковини через Кам'янець-Подільський до Вінниці.

У третьому розділі – **«Протистояння УПА радянському режимові»** – дисертантом розкрито механізм співіснування та взаємодії між повстанцями та радянськими партизанами періоду нацистської окупації та повоєнні роки.

На основі залучених джерел, автор розкрив організаційні заходи щодо реорганізації структури УПА у січні–березні 1944 р. Зокрема, для ефективнішого протистояння радянським партизанам та Червоній армії, було сформовано ВО «Вінниця» (командир О. Грабець-«Батько»), що діяла у Вінницькій, південних і центральних районах Кам'янець-Подільської області. Проте вже у січні–квітні 1946 р. було здійснено військову блокаду області, в результаті якої більшість відділів УПА навесні так і не відновили своєї діяльності й змушені були трансформуватися в збройне підпілля ОУН. Окремі відділи УПА здійснювали рейди з Тернопільщини до 1947 р.

Четвертий розділ **«Діяльність Кам'янець-Подільського окружного проводу ОУН 1944–1952 рр.»** розкриває структуру і склад проводу, форми і методи протистояння радянській системі, показано на репресивні заходи радянської влади щодо ліквідації націоналістичного руху на теренах центрально-східного Поділля.

Окремої уваги заслуговує частина тексту, яка присвячена проблемі нейтралізації повстанського руху органами МДБ-МВС УРСР. З метою дискредитації повстанців, репресивно-каральні органи формували із завербованих підпільників та офіцерів спецслужб (здебільшого з місцевого населення) “легендовані” проводи ОУН, які здійснювали провокації як в середовищі підпільників, так і цивільного населення.

Висновки дисертації, які в основному зводяться до узагальнення реконструйованих у процесі дослідження фактів, добре обґрунтовані, логічно впливають зі змісту основних розділів дисертації, здебільшого не викликають заперечень і цілком підтверджують заявлену у вступі тезу про наукову новизну одержаних результатів.

Важливим доповненням дисертації є вміщені в **Додатках** ілюстрації і таблиці.

Позитивним моментом є те, що текст дисертації легко читається, а значний масив фактичного матеріалу який в ній подано, гармонійно пов'язаний з розповіддю. Робота побудована на основі архівних документів, більшість з яких дисертант уперше ввів до наукового обігу.

Текст дисертації, її основні положення та висновки відповідають викладу матеріалу в авторефераті. 7 публікацій дослідника, із них 5 у фахових наукових виданнях та 1 – у виданні, яке входить до міжнародних наукометричних баз даних та виступи на наукових конференціях різного рівня засвідчують наукову зрілість автора. Автореферат адекватно відображає зміст дисертації.

Високо оцінюючи дисертацію В.О. Солов'я, вважаємо за необхідне висловити деякі побажання, рекомендації та зауваження.

1. При написанні роботи автор залишив поза своєю увагою величезний пласт документів і матеріалів створених в результаті діяльності радянських партійних структур. Адже питання ліквідації підпілля приймалося найвищими партійними органами, а на місцях вже силами

радянського партактиву, силовими структурами вони втілювалися життя. Ці ж документи дали б історичне тло при аналізі боротьби українського повстанського руху з радянським режимом у повоєнні роки.

2. В окремих випадках дисертант у своєму дослідженні виходить за територіальні межі центрально-східного Поділля, помилково відносячи сюди землі південно-східної Волині (Шепетівський, Славутський, Ізяславський райони Кам'янець-Подільської області) (с. 69-70, 73-74). Складається враження, що в окремих випадках автор ототожнює центрально-східне Поділля з територією Кам'янець-Подільської області.

3. На с. 73 автор згадав про перехід до відділів УПА представників української допоміжної поліції, проте з тексту роботи не зрозуміло, чи це було поодиноким явищем і було винятком, чи все ж таки це було масове явище.

4. Досить побіжно в дисертаційній роботі розкрито пропагандистську роботу українського національно-визвольного руху 1940-1950-х років на центрально-східному Поділлі.

5. На наш погляд, текст дисертації дещо перенасичений фактичним матеріалом, який не завжди знаходить відповідні узагальнення.

6. У цілому дослідження якісно зросло б, якби здобувач підготував біографічний довідник керівного складу українського національно-визвольного руху на центрально-східному Поділлі. Наявність такого довідника дозволила б здійснити просопографічний аналіз керівного складу підпілля ОУН на центрально-східному Поділлі.

7. Автор не завжди дотримується загальноприйнятих вимог щодо оформлення дисертації, зокрема Додатки повинні позначатися відповідними літерами «А», «Б»..., а не цифрами. Є в дисертації і окремі неточності, зокрема на с. 80 згадано керівника Рівненського радянського партизанського з'єднання **Володимира** Бегму, тоді як він Василь Бегма.

Однак висловлені зауваження не можуть суттєво вплинути на високий в цілому рівень представленої до захисту дисертаційної роботи. Вона є

завершеним, самостійним та багатоплановим дослідженням, відзначається новизною розробки проблеми, має практичне значення, відповідає вимогам п. 10 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами, затвердженими постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 р. та № 1159 від 30 грудня 2015 р., № 567 від 27 липня 2016 р.), а її автор – Віталій Олександрович Соловей заслуговує на присудження їм наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент

кандидат історичних наук,

старший викладач кафедри історії

ім. М.П. Ковальського

Національного університету

«Острозька академія»

В.С. Марчук

ПІДПИС *Марчук*
ПІДПРЕП'ЯВ
НАЧАЛЬНИК ВІДДІЛУ
КАДРІВ НАУ «ОА»

